

ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

**ΤΟ ΕΡΓΟ «ΕΡΕΥΝΑ» 1997-2000
ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ**

**Α. ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ
Β. ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΑΛΚΗΣΤΙΣ ΒΕΡΕΒΗ

**ΑΘΗΝΑ
2002**

- ▶ Διπλή Προπτυχιακή Ειδικότητα και Αντίστοιχη Μεταπτυχιακή Εμβάθυνση
με Στόχο την Πληρέστερη Παραγωγή Συνδυασμένης Γνώσης για την Αγορά Εργασίας,
Φ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ 350

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- ▶ Εκτίμηση των Στάσεων των Εκπαιδευτικών ως προς τις Ανάγκες
Επιμόρφωσής τους Σχετικά με την Εκπαίδευση Παιδιών με Ειδικές
Εκπαιδευτικές Ανάγκες, **Σ. ΠΑΝΤΕΛΙΑΔΟΥ** 361
- ▶ Εξερεύνηση των Στάσεων των Καθηγητών των Σχολών Επαγγελματιών
Υγείας των ΤΕΙ, ως προς τις Ανάγκες Επιμόρφωσής τους, **Α. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ** 369
- ▶ Η Παρουσία των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες στην Εκπαιδευτική Διαδικασία:
Αποκλεισμός ή Ενταξη; **Σ. ΠΑΝΤΕΛΙΑΔΟΥ** 378
- ▶ Ταυτότητες Φύλου και Επιλογές Ζωής: Έρευνα και Στρατηγικές
Παρέμβασης για την Ισότητα των Φύλων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση,
Β. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ-ΚΟΥΪΜΤΖΗ 386
- ▶ Εκπαίδευση, Φύλο και Ιδιότητα του Πολίτη: Έρευνα και Παρέμβαση
για την Ευαισθητοποίηση Μαθητών/τριών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
για τη Δημοκρατία, το Φύλο και την Ισότητα του Πολίτη, **Σ. ΖΙΩΓΟΥ-ΚΑΡΑΣΤΕΡΓΙΟΥ** . . 396
- ▶ Διερεύνηση της Ξενοφοβίας σε Έλληνες Μαθητές, Φοιτητές
και Σπουδαστές: Κοινωνικο-ψυχολογική Προσέγγιση, **Α. ΚΑΝΤΑΣ** 405
- ▶ Διερεύνηση της Εθνικής και Ευρωπαϊκής Ταυτότητας, των Αξιών
και των Στάσεων των Βασικών Ομάδων που Εμπλέκονται στην Εκπαιδευτική
Διαδικασία Απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, **Δ. ΓΕΩΡΓΑΣ** 412
- ▶ Κοινωνική Παραγωγή και Αναπαραγωγή της Βίας στο Σχολικό Χώρο
– Εμπλοκή Μαθητών σε Βιαιότητες και Σχολικές Αντι-δράσεις, **Δ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ** . . . 422
- ▶ Ευρωπαϊκή Έρευνα για την Υγεία στο Μαθητικό Πληθυσμό. Ελληνική
Συμμετοχή στην Ομάδα HBSC-WHO (Health Behaviour in School-aged Children)
του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, **Α. ΚΟΚΚΕΒΗ** 430
- ▶ Προβλήματα και Δυσκολίες που Αφορούν την Ποιότητα Ζωής των Φοιτητών
Περιφερειακών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα, **Χ. ΚΟΛΛΙΑΣ** 436
- ▶ Η Σχέση Παιδιών – Εφήβων με τα Επικοινωνιακά Μέσα καθώς
και οι Τρόποι Χρήσης και Ενταξης των Μέσων Αυτών στην Εκπαιδευτική
Διαδικασία, **Γ. ΠΑΝΟΥΣΗΣ** 447
- ▶ Το Τρίπτυχο «Υγεία, Εκπαίδευση, Αθλητισμός» στην Εφηβική Ηλικία,
Α. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ 456

ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Αθήνα, 23 Απριλίου 2003
Αρ. Πρωτ.: 360

ΒΕΒΑΙΩΣΗ

Προς κάθε ενδιαφερόμενο

Βεβαιώνεται ότι, όπως προκύπτει από τα παραδοτέα της έρευνας «Διερεύνηση της εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας, των αξιών και των στάσεων των βασικών ομάδων που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση» και από σχετική βεβαίωση του Καθηγητή κ. Δ. Γεώργα, επιστημονικού υπεύθυνου του έργου, οι συγγραφείς του κειμένου με τίτλο «Διερεύνηση της Εθνικής και Ευρωπαϊκής Ταυτότητας, των Αξιών και των Στάσεων των Βασικών Ομάδων που Εμπλέκονται στην Εκπαιδευτική Διαδικασία Απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση» είναι οι κ.κ. Δημήτριος Γεώργας, Αλεξάνδρα Χαντζή, Αικατερίνη Γκαρή, Κώστας Μυλωνάς, Γεώργιος Αμπακούμκιν, Μαρίνα Ντάλλα, Σοφία Ανδρεοπούλου, Γεώργιος Βούτσινος και Στέφανος Τζέπογλου.

Το παραπάνω κείμενο έχει δημοσιευθεί στο βιβλίο που εξέδωσε το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας με τίτλο *Το έργο "Έρευνα" 1997-2000 - Συνοπτική Παρουσίαση. Α) Έρευνες στο Πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ, Β) Από τις δραστηριότητες του Κέντρου* (επιμ. Άλκηστις Βερέβη), Αθήνα 2002 (ISBN 960-541-104-0), και εκτείνεται στις σελίδες 412- 421.

Διερεύνηση της Εθνικής και Ευρωπαϊκής Ταυτότητας, των Αξιών και των Στάσεων των Βασικών Ομάδων που Εμπλέκονται στην Εκπαιδευτική Διαδικασία Απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Δημήτριος Γεώργας
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ο ορθολογισμός στην αντιμετώπιση της ευρωπαϊκής πρόκλησης σημαίνει την αποσαφήνιση και την τόνωση της εθνικής ταυτότητας και την προβολή της ευρωπαϊκής διάστασης. Μέσω της ορθολογικής διαδικασίας, απαλλαγμένης από συμπλέγματα και έμμονες ιδέες, θα καταστεί δυνατή η εναρμόνιση της εθνικής και της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Σημαντικό τμήμα της διαδικασίας αυτής αποτελεί το πώς βιώνουν οι μαθητές, οι φοιτητές και οι εκπαιδευτικοί, δηλαδή τρεις βασικές στην εκπαιδευτική κοινότητα ομάδες, το «εμείς οι Έλληνες» και το «εμείς οι Ευρωπαίοι». Οι ομάδες αυτές αποτελούν τους κύριους αποδέκτες της εκπαιδευτικής πολιτικής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο χρειάζεται να χαράξει και να διαμορφώσει μια εκπαιδευτική πολιτική που θα αποσκοπεί αφενός στην τόνωση της εθνικής ταυτότητας και αφετέρου στη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής υπερκείμενης ταυτότητας που θα εναρμονίζεται με την ελληνική εθνική ταυτότητα.

Η έρευνα διαφοροποιήθηκε από προηγούμενες προσπάθειες σε δύο, κυρίως, σημεία: α) χρησιμοποιήθηκε ιδιαίτερα ευρύ και αντιπροσωπευτικό δείγμα για τη συλλογή των πληροφοριών, β) κεντρικό ερευνητικό μοχλό έρευνας αποτέλεσε η διερεύνηση των πηγών επιρροής (οι αξίες, οι στερεοτυπικές αντιλήψεις, η αντιδιαστολή ελληνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας κ.ο.κ.) των υπό μελέτη κοινωνικών ομάδων, δηλαδή των μαθητών, φοιτητών και εκπαιδευτικών.

Η έννοια της εθνικής ταυτότητας αποτελεί σημαντική πλευρά του εαυτού του ατόμου. Η ταυτότητα γενικά, είναι μια προέκταση της έννοιας του εαυτού, η οποία, σύμφω-

να με τη θεωρία του Erickson (1960), αναπτύσσεται και διαμορφώνεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Η διαμόρφωση και η ανασύνθεση της ταυτότητας είναι όροι που περιγράφουν τις διεργασίες διαφοροποίησης του εαυτού, όταν εμφανίζονται αλλαγές στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον, όπου το άτομο ζει (Tajfel & Turner, 1979). Η εθνική ταυτότητα αποκτά πρωτεύοντα ρόλο σε περιόδους ιστορικών και κοινωνικών ανακατατάξεων, σε περιόδους αποσταθεροποίησης, αλλαγής του κράτους, ή σε περιόδους κατά τις οποίες η εθνική ομάδα ή το άτομο απειλείται, ενώ κάτω από άλλες συνθήκες έχει δευτερεύουσα σημασία σε σχέση με την επαγγελματική ή οικογενειακή ταυτότητα (Georgas, 1999). Όσον αφορά την ευρωπαϊκή ταυτότητα, προηγούμενες έρευνες συντείνουν στο ότι είναι μια ταυτότητα υπό διαμόρφωση (Chryssoschoou, 1996· Χαντζή, 1997).

Μία πηγή επιρροής με την οποία συνδέονται πολλές από τις κοινωνικο-γνωστικές διαδικασίες και πολλές από τις κοινωνικές διεργασίες στο χώρο της διατομικής ή διαομαδικής αλληλεξάρτησης είναι οι αξίες. Αποτελούν την κινητήρια δύναμη για την εκδήλωση αυτών των διεργασιών, τις δικαιολογούν και τις υποστηρίζουν, οδηγούν πολλές φορές σε εκλογικεύσεις, ώστε να διατηρηθεί η εσωτερική ισορροπία, επηρεάζουν στη δημιουργία και τη χρήση στερεοτύπων και παρεμβαίνουν καθοριστικά σε φαινόμενα κοινωνικής αντίληψης και αλληλεπίδρασης. Ειδικά για τις στερεοτυπικές αντιλήψεις, η γνωστική διεργασία της κατηγοριοποίησης λειτουργεί με στόχο την οργάνωση των πολλών ερεθισμάτων του περιβάλλοντος σε σύνολα, σε κατηγορίες. Με τη διεργασία αυτή συνδέεται το μεγάλο σφάλμα να εκλαμβάνουμε τα *χαρακτηριστικά* ως *κατηγορίες*, όσον αφορά τις στερεοτυπικές αντιλήψεις για ομάδες και υπεραπλουστεύοντας να γενικεύουμε σε όλα τα μέλη της ομάδας.

Βασική υπόθεση της έρευνας ήταν ότι τόσο η εθνική όσο και η ευρωπαϊκή ταυτότητα είναι πολυδιάστατες έννοιες και αποτελούνται από θετικές και αρνητικές όψεις, οι οποίες συμβάλλουν αντίστοιχα στην ταύτιση με την εθνική ομάδα και στη διαμόρφωση μιας καινούργιας μορφής ταύτισης με την «ευρωπαϊκή κοινότητα». Η αντίθεση θετικών και αρνητικών όψεων, είτε ελληνικών είτε της ευρωπαϊκής κοινότητας, θα ήταν δυνατό να περιγραφεί μέσω της διερεύνησης της πολλαπλής συσχέτισης των όψεων αυτών για συγκεκριμένα θέματα (οικογένεια, χαρακτηριστικά προσωπικότητας, εκπαίδευση, συνήθειες κτλ.), όπου ο κύριος στόχος θα ήταν η κατά το δυνατόν ακριβής ανίχνευση του τρόπου με τον οποίο ο Έλληνας συγκρίνει την ελληνική ταυτότητα με την ευρωπαϊκή. Η σύγκριση των τριών βασικών ομάδων που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, δηλαδή των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των φοιτητών, αναμενόταν να αναδείξει διαφορές, όσον αφορά τους κεντρικούς άξονες βάσει των οποίων ορίζεται και βιώνεται η εθνική και η ευρωπαϊκή ταυτότητα.

■ ΜΕΘΟΔΟΣ

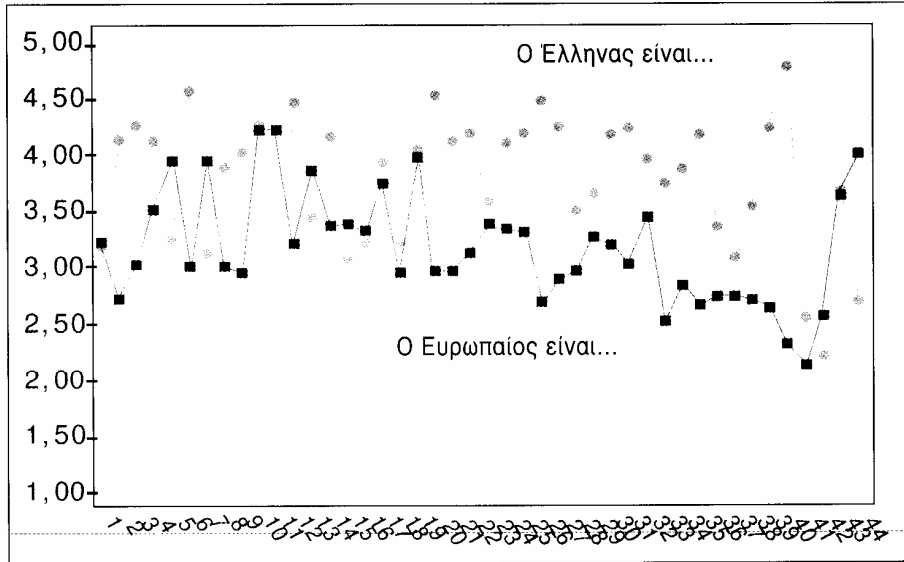
Μέσω προκαταρκτικής έρευνας καταλήξαμε σε 35. συνολικά, ερωτήσεις που αφορούν την εθνική και την ευρωπαϊκή ταυτότητα, τις στάσεις σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις προσωπικές, εθνικές και ευρωπαϊκές αξίες, καθώς και τις πηγές που εν δυνάμει επηρεάζουν τις παραπάνω μεταβλητές. Οι ερωτώμενοι απάντησαν στις 35 ερωτήσεις αξιολογώντας χαρακτηριστικά ή καταστάσεις, όπως *γενναίος, ενθουσιώδης, υψηλό τεχνολογικό επίπεδο, κρίση οικογένειας* κ.ά., για τα οποία έπρεπε να απαντήσουν κατά πόσο το καθένα χαρακτηρίζει τον Έλληνα-Ελλάδα και τον Ευρωπαίο-Ευρώπη. Οι ερωτώμενοι χρησιμοποίησαν μια κλίμακα από το 1 (καθόλου) έως το 5 (πάρα πολύ). Καθεμιά από τις 35 ερωτήσεις (μερικές μόνο αναλύονται στην παρούσα σύνοψη) αναφερόταν σε πλήθος χαρακτηριστικών ή καταστάσεων προς αξιολόγηση (για παράδειγμα, η 1η ερώτηση ζητούσε την αξιολόγηση 44 επιθέτων/χαρακτηριστικών, όπως *γενναίος, ενθουσιώδης, έξυπνος, οξύθυμος, καχύποπτος* για τον «Έλληνα» και για τον «Ευρωπαίο»).

Τα στοιχεία της κυρίως έρευνας συλλέχθηκαν από την Αλεξανδρούπολη, την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, τα Ιωάννινα, την Κρήτη και την Πάτρα. Στο δείγμα της έρευνας περιλήφθηκαν 808 έφηβοι ηλικίας 16 ετών, 419 φοιτητές και φοιτήτριες και 108 εκπαιδευτικοί. Για το δείγμα των εφήβων, 45,2% ήταν κορίτσια και 54,8% αγόρια, ενώ, κατά περιοχή η κατανομή είχε ως εξής: Αττική 35,02%, Θεσσαλονίκη 25,37%, Πάτρα, 12,87%, Αλεξανδρούπολη 13,0%, Ιωάννινα 7,43% και Κρήτη 6,31%.

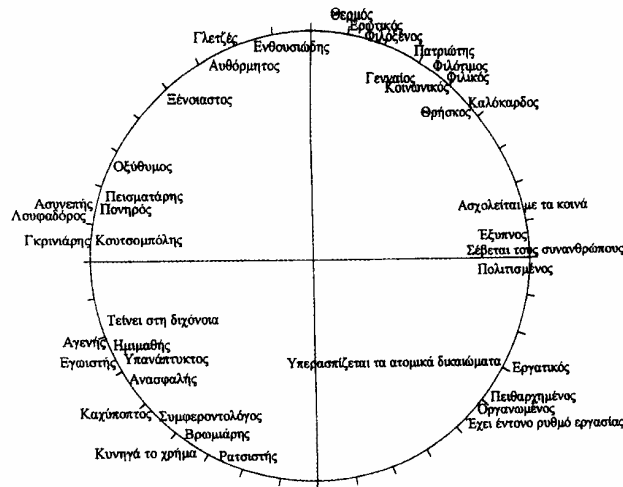
Η επεξεργασία των στοιχείων έγινε με μονομεταβλητές και κυρίως με πολυμεταβλητές στατιστικές αναλύσεις. Χρησιμοποιήθηκε η παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών και μια μέθοδος δισδιάστατης απεικόνισης των αντιστοιχιών για την περιγραφή της δομής της εθνικής και της ευρωπαϊκής ταυτότητας και τον εντοπισμό των παραγόντων που σχετίζονται με την ταύτιση με την εθνική ομάδα και με την «ευρωπαϊκή κοινότητα». Επίσης, χρησιμοποιήθηκαν και αναλύσεις διακύμανσης για την εκτίμηση των διαφορών μεταξύ των τεσσάρων ομάδων.

■ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων, στο σύνολο του δείγματος, σχετικά με την ερώτηση 1, κατέληξαν στους μέσους όρους που παρουσιάζονται στο Σχήμα 1. Οι προφανείς διαφοροποιήσεις για πλήθος χαρακτηριστικών που αποδίδονται άλλα περισσότερο στους Έλληνες και άλλα περισσότερο στους Ευρωπαίους συστηματοποιήθηκαν και αναλύθηκαν μέσω της πολυμεταβλητής παραγοντικής ανάλυσης αντιστοιχιών. Στο σύνολο του δείγματος ισχύει η παράσταση των 44 χαρακτηριστικών στο χώρο, ανάλογα με τη διαφορά απόδοσής τους στους Έλληνες και στους Ευρωπαίους από τους συμμετέχοντες.

Σχήμα 1. Μέσοι όροι των απαντήσεων του συνολικού δείγματος σχετικά με τα χαρακτηριστικά Ελλήνων και Ευρωπαίων

Σχήμα 2. Κυκλικό μοντέλο διαστάσεων για τα 44 χαρακτηριστικά Ελλήνων και Ευρωπαίων

Μέσω της απεικόνισης αυτής καταλήξαμε σε τρεις ομάδες χαρακτηριστικών με βάση τις οποίες ομαδοποιήθηκαν οι αρχικές απαντήσεις των συμμετεχόντων, ώστε να καταστεί δυνατή η σύγκριση των μέσων τιμών τους ως προς την απόδοσή τους